

id quod ad vitae usum et societatis salutem multo est utilius et accommodius, esse verum; *a.* atheismus est perniciosissimus, theismus utilissimus; *e.*

Ad maj. 1 part. (ratio exigit). Undecumque homo originem trahat, plane absurdum est: *a)* ut tum demum feliciter vivat quum vitam omnem ad errorem composuerit, — *b)* ut felicitas et salus generis humani cum errore connexa sit, — *c)* cum veritate infelicitas et pernicio-

Ad 2 part. (omnium persuasio tenet). Propterea *a)* homines exculti tantopere student scientiae rerum tum physicarum, tum metaphysicarum, tum moralium, *b)* homines etiam ignari et rudes tanti faciunt alios earum rerum peritos; quia censent scientiam istarum rerum ad bonum privatum ac publicum valde juvare.

Ad 3 part. (experientia docet). Uni alicui homini potest quidem error esse ad tempus utilis; sed societatis detrimenta et calamitates eo majora sunt: *a)* quo latius error serpit ac diffunditur apud plures, *b)* quo altiores agit radices in mentibus hominum, *c)* quo plura et majora habet consecaria, *d)* quo plures homines ex eo vitam suam publice et privatum instituunt; — in veritate autem omnia sunt contraria.

Ad min. 1) Atheismus omnem sapientiam tollit, scientias impossibilis facit, nam sublata Dei existentia, nulla manet ultimarum nec genericarum rationum cognitio, scilicet: *a) in ordine physico*: explicari nequit rerum origo, legum harmonia et constantia (sublata causa efficiente, exemplari, finali);

b) in ordine logico: explicari nequit possibilitas intrinseca rerum, essentiарum aeternitas et necessitas; veritatis immutabilitas (sublato fundamento);

c) in ordine ethico: explicari nequit honestatis lex naturalis; honesti et dishonesti discriben intrinsecum (sublato legislatore); — imo haec consequenter ab atheis negantur;

d) in ordine historico: explicari nequit successio ordinata factorum, saepe neque ab hominum voluntate dependentium nec casu explicabilium (sublata providentia);

e) in ordine psychologico: explicari nequit naturale invincibile desiderium vitae futurae immortalis, beatitudinis in vero et bono perfecto possidendo; necessaria deficiencia a beatitudine in hac praesenti vita; imo miseria major hominis quam brutorum ex ipsa ejus nobiliore intelligentia et voluntate orta (sublato iudece et remuneratore);

f) in ordine sociali: explicari nequit quo fundamento requiratur mutua fides, legum reverentia; in principe aequalis justitia; in subditis benevolia obedientia; in omnibus amor patriae; cur non praestet fortioris voluntas, astutioris fraudis et proditio (sublato ordinis fundamento).

2) Atheismus omnem ordinem moralem et socialem subruit, tollendo ejus fundamentum cujus loco nihil aliud reponendum habet (cfr. moral.).

QUAESTIO 2.

De argumentis invalidis.

Omnia hucusque adducta argumenta erant a posteriori (cfr. logic.); eaque singula probabant existentiam realem alicujus entis extramundani, sub singularis suis attributis. Demonstrabant igitur non quidem omnia Dei attributa, non explicite infinitatem, unitatem, simplicitatem, quae in sequentibus concludenda manent; sed neque nudam existentiam alicujus prorsus ignoti ostendebant. Scimus enim ex illis demonstrationibus, extra nostrum mundum existere causam aliquam efficientem, tum formatricem, tum sapientissimam ordinatricem, tum, creatricem, ens absolute necessarium, immutabilem motorem primum, perfectissimum eminenter possidens omnium rerum perfectiones, fundamentum absolutum omnis veritatis, colendum numen, ipsam substantiam veritatem et bonitatem infinitam, summum legislatorem, judicem, vindicem, omnis moralitatis custodem et fundamentum. Atque hinc jam paulatim apparet qualem nos conceptum Dei habeamus. Scilicet vulgaris alter varius est et imperfectus pro varietate demonstrationis qua quis ad agnoscendam Dei existentiam ducitur; alter vero scientificus, qualem ex attributorum collectione et analysi pedentem nunc perficiemus.

Sed et alia occurrit solvenda quaestio prius quam Dei naturam scrutemus: utrum etiam a priori possit Dei existentia demonstrari.

Argumentum dari stricte a priori nemo adversarius contendit; nam hoc esset effectus ex causa, principiati ex principio; *a.* Deus non est effectus ullius causae, non est principiatum ab ullo principio. — Sed contendunt Cartesiani, Leibnitziani, Ontologistae, valere argumenta quasi a priori seu a simultaneo, ut saepe dicunt, i. e. ex analysi unius notae essentialis deducendo aliam essentialiem connexam: existentiam. — Dicitur hoc genus argumentorum, argumentum ontologicum, quia ex essentia entis infiniti procedit.

Propositio 15.

Existentia Dei nullo arguento a priori ostendi potest.

Prob. 1º In praemissis argumenti a priori, verba: «ens infinitum» supponunt pro ente idealiter concepto; *a.* in conclusione fit transitus sophisticus ab ordine ideali ad ordinem realem; *e.*

Ad maj. Argumentum a priori fit ex analysi conceptus objectivi entis infiniti; *a.* iste conceptus objectivus exhibet ens infinitum conceptum ut tale, non vero existens ut tale; *e.*

Ad min. In conclusione sensus deberet esse: ens infinitum quod existit, necessario existit; seu ens quod de facto est infinitum, necessario est existens; *a.* iste in praemissis non implicitus est; *e.*

Prob. 2º In praemissis necessitas existendi invenitur hypothetica; *a.* in conclusione fit transitus sophisticus ad necessitatem absolutam; *e.*

Ad maj. Argumentum fit ab analysi entis infiniti; *a.* talis analysis non aliam necessitatem ostendere potest nisi necessitatem absolutam connexionis inter praedicatum et subjectum: *si quando ens tale existat, i. e. necessitatem quae sub data hypothesi foret absoluta.*

Ad min. Conclusionis sensus deberet esse: ens infinitum cuius data est existentia, seu quod de facto existit, absoluta necessitate existit; *a.* hoc factum existentiae non erat in praemissis; *e.*

Prob. 3º Quocumque modo proponitur argumentum a priori, peccat; nam:

a) Proponit S. Anselmus: Deus est ens quo majus excogitari nequit; *a.* majus est existere in intellectu et in re, quam in solo intellectu; *e.* Deus existit in re, non in solo intellectu. — *Sed R. d. maj.* pro ordine idealis (i. e. facta comparatione entium secundum esse objectivum quod habent in intellectu), *c.*; pro ordine reali (i. e. secundum esse physicum in re), *sd.* si tale quid existit, *c.*; si de hoc nondum constat, *n.* donec prob. — *c. min.* — *d. par. cons.* (seu *n. cons.* in sensu adversarii).

b) Proponit Scotus. Deus seu ens infinitum, est intrinsece possibile; *a.* ens infinitum, a se, realiter existit vi ipsius possibilitatis suae; *e.* — *Prob. min.* Possibilitas intrinseca rei habetur vi ipsius essentiae hujus rei; seu in tantum aliqua res est intrinsece possibilis, in quantum habet hanc suam essentiam; *a.* essentia entis infiniti seu a se, est existere actu; *e.* — *Sed R. d. maj.* in ordine idealis, *c.*; in ordine reali, *sd.* si existit ejus ratio sufficiens, i. e. ipsa ejus essentia, *c.*; *secus, n.* — *d. pariter min. et conseq.* — *Ad prob. min.*: *d. maj.* possilitas inadaequata, et in ordine idealis, *c.*; adaequata et in ordine reali, *n.*; — *d. min.* essentia idealis... est concepi ut actu existens in ordine ideali, et essentia actualis si qua talis existit, est existere actu in ordine reali, *c.*; *secus, n.*

c) Proponit Cartesius: Deus est ens necessario continens in se omnes perfectiones simplices possibles; *a.* existere est perfectio simplex; *e.* Deus existit. — *Sed R. d. maj.* si existit, *c.*; *secus, sd.* continet idealiter (i. e. tanquam constitutiva notionalia essentiae), *c.*; realiter, *n.*; — *c. min.* — *d. par. cons.*

d) Proponit Leibnitz: Si Deus non existit, sequuntur intrinsece contradictionia; *e.* Deus existit. — *Prob. ant.* Ens infinitum esset simul possibile (quia nulla repugnantia in ejus notis), et simul impossibile (quia si non existit, jam non potest incipere existere ut ens infinitum et a se). — *Sed R. n. ant.* — *ad prob.*: *d. 1º part.* est possibile possibilitate intrinseca sed inadaequata, *c.*; et adaequata, *n.* (adest quidem sociabilitas notarum idealis, *c.*; adest etiam ratio sufficiens actualitatis earum, *n.*) — *d. 2º part.* esset impossibile impossibilitate adaequata idealis, *n.*; impossibilitate inadaequata: ex defectu rationis sufficientis ejus existentiae realis (scilicet ex defectu ejus actualitatis), *c.*

e) Proponit Rothenflüe: Deus, ens realissimum, est evidenter immunis ab omni contradictione in suis notis constitutivis; *a.* non est immunis a

contradictione in suis notis constitutivis, si non actu existat; *e.* — *Prob. min.* Actualis existentia a se, est vera realitas; *a.* si ens realissimum ea caret, es t simul ens realissimum seu continens omnes realitates (ex hypothesi), et non realissimum (quia unam saltem realitatem, actualem existentiam a se, non haberet); *e.* — *sed R. c. maj.* — *d. min.* si conciperetur ut non actu existens, i. e. si in ejus conceptu non includeretur conceptus existentis, *c.*; si non esset actu existens, *sd.* jam non esset immunis a contradictione ejus conceptus idealis, *n.*; ejus existens essentia, *c.* — *ad prob. min.*: *d. maj.* est realitas concepta si concipitur, existens si existit, *c.*; *secus, n.* — *d. min.* si ea ut concepta caret dum ipsum concipitur, *c.*; si ea ut existente caret dum ipsum concipitur, *n.*

Objic. Fit quidem transitus ab ordine ideali ad ordinem realem, si supponitur idea nostra infiniti esse idea psychologica aliunde hausta, factitia), non vero si cum Ontologistis supponitur esse idea objectiva infiniti ipsum ens infinitum nostrae menti immediate apprens. — *R. c. totum sed n. supp.* (dari probationem, ubi supponitur ut immediate cognitum et evidens id quod est probandum); et *n. aliud supp.* (dari hanc immediatam intuitionem): cfr. logic. et psychol.

Schol. 1º Afferuntur interdum et alia argumenta a posteriori, sed inefficacia; *v. c.*:

1) Realitas objectiva cuiuslibet ex nostris ideis requirit causam, in qua eadem ipsa realitas non tantum objective, sed formaliter vel eminenter contineatur; *a.* habemus ideam Dei; *e.* — *Sed R. d. maj.* ex nostris ideis immediatis et propriis, *c.*; mediatis et analogis, *n.*; — *c. d. min.* habemus ideam propriam et immediatam Dei, *n.*; mediatam et analogam, *c.* (cfr. logic. et psychol.).

2) Habemus ideam claram et distinctam Dei; *a.* quidquid est in idea clara et distincta est certo verum; *e.* — *sed R. tr. maj.*; — *n. min.* et *supp.* ejus (cfr. logic.).

3) Habemus conceptum veritatis, bonitatis, justitiae absolutae, et conceptum veritatis... relativae, quae pro suo accessu ad veritatem... absolutam, vel pro suo recessu ab ea, fiat major et minor; *a.* repugnat aliquid fieri majus vel minus pro suo accessu ad nihil, vel pro suo recessu a nihilo; *e.* haec veritas... absoluta (infinita) non est nihil sed vere existit. — *Sed R. a.* hoc argumentum si valeret, probaret etiam existentiam molis illimitatae. — *R. b. c. maj.* — *d. min.* nihil reale, et nihil ideale, *c.*; nihil realiter quidem existens, sed aliquid idealiter conceptum ut exemplar perfectionis, *n.*; — *d. par. conseq.*

Schol. 2º Ad alteram ergo quaestionem: utrum possit probari cum certitudine existentia Dei; contra Traditionalistas respondemus: posse, et quidem multiplici arguento a posteriori (cfr. supra), non tamen ullo a priori; neque ullo jure methodice praemittenda exigeretur haec quasi praevia disputatio.

QUAESTIO 3.

De nostra cognitione Dei.

De nostra cognitione tria remanent addenda. Contra Ontologistas quidem una propositione stabilissemus, judicium : *Deum existere*, non esse nobis immediate evidens, sed argumentis probandum. Altera contra eosdem propositione ostendemus conceptum quem de Dei *Essentia* habemus, non esse intuitivum et immediatum. Sed addemus statim tertia propositione, non ita esse mediatam et obscuram cognitionem, ut permanenter in hujus cognitionis carentia et Dei ignorantia vivere possit homo.

Propositio 16.

Deum existere, quamvis sit immediate evidens quoad se, non tamen est immediate evidens quoad nos.

Stat. quaest. Quaeritur utrum existentia Dei probari debeat, an vero sit immediate evidens sicut prima principia rationis quae non possunt cogitari falsa esse (cfr. S. Thom. de verit. q. 10. a. 12. — Gent. l. 1. c. 10 et 11. — Summ. l. p. q. 2. a. 1.).

Notiones. *Immediate evidens quoad se* est propositio analytica, i. e. cuius praedicatum immediatam et necessariam connexionem cum subjecto notis propriis concepto habet (cfr. logic.).

Immediate evidens quoad nos : ubi apparet immediata et necessaria conexio cum subjecto ita concepto sicut nos concipimus, seu relate ad nostram facultatem cognoscendi.

Prob. 1^a pars (*est... quoad se*). Ut aliquid sit immediate evidens quoad se, nihil requiritur nisi ut praedicatum sit de ratione subjecti; *a.* actualis existentia est de essentia Dei; *e.*

Ad maj. Hoc posito, subjectum cogitari nequit quidditative quin appareat praedicatum inesse.

Ad min. Deus est ens a se, ens per essentiam, est ipsum suum existere (cfr. ontolog.).

Prob. 2^a pars (*non est... quoad nos*). **1°** Propositio immediate evidens quoad nos, est illa cuius terminos ita possumus apprehendere, ut ex ipsa eorum comparatione, nullo adhibito medio termino, percipiamus identitatem vel diversitatem eorum objectivam; *a.* texte experientia, *a*) quamdiu in hac vita versamur, Deum non ita apprehendimus ut ex ipsa apprehensione percipiamus necessario ejus existentiam; *b)* imo et negare et dubitare possumus; *e.*

Prob. 2° Deum existere non est nobis immediate evidens si Dei conceptum non proprium et positivum, sed alienum ex rebus creatis et negativum habemus; *a.* ita est; *e.*

Ad maj. 1) Eo ipso quod conceptum non positivum essentiae habeamus,

multa possunt de ea essentia esse, nobis tamen non innotescere; *e.* etiam connexio necessaria essentiae et existentiae metaphysica.

2) Eo ipso quod conceptum *ex creaturis haustum* habeamus, ubi non necessaria connexio sed potius distinctio saltem metaphysica inter essentiam et existentiam, non poterimus ex una alteram concludere immediate; *nam* noster conceptus naturam retinet elementorum e quibus componitur.

Ad min. Attente reflectentes in notionem Dei *quam solam*, teste experientia, habemus, invenimus :

1) *Elementa hujus ideae* : a) unum quasi materiale et determinabile : aggratum perfectionum simplicium; quod de se est indifferens ad repraesendantum Deum vel aliquam creaturam;

b) unum quasi formale et determinans : negationem limitum in his perfectionibus; quod de se excludit creaturam et solum Deum repraesentat;

c) unum quasi complens et expoliens conceptum : explicitam distinctionem analogiae perfectionis hujus Divinae simplicis et unicae, a proprie conceptis perfectionibus creaturarum; quod evolvit magis scientifice notionem Dei;

2) *Modum efformandae hujus ideae* : a) via collectionis omnium perfectiōnum simplicium,

b) via negationis omnis limitis et imperfectionis,

c) via analogiae et eminentiae supra omnem nobis proprio conceptu apprehensibilem perfectionem;

atqui conceptus qui his elementis constat et his modis efformatur, non proprius et positivus (i. e. quidditativus) est, sed alienus, et partim saltem negativus; *e.*

Objic. **1°** Absurda est distinctio inter immediate evidens quoad se, et quoad nos; — *nam* : qui dicit existentiam Dei esse evidentem quoad se, non quoad nos, aut scit quod affirmat, aut nescit; *a.* si scit, jam est evidens nobis; si nescit, imprudenter affirmat; *e.* — *R. n. assert.* — *ad prob.* *c. maj.* — *d. 1^m part. min.* si scit immediate ex ipsa idea Dei, *c.* si mediantibus rationibus, *n.* — *c. 2^m part. min.*

Objic. **2°** Quod est omnibus naturaliter notum, est evidens immediate (sicut prima principia); *a.* Deum existere est omnibus naturaliter notum; *e.* — *R. n. maj.* (potest esse mediante facili et obvio ratiocinio evidens).

Objic. **3°** Immediate evidens est Deum esse colendum; *e.* etiam Deum existere. — *R. d. ant.* Deum si existat fore colendum, *c.* secus, *n.*

Objic. **4°** Sicut omnes naturaliter sine deliberatione appetimus beatitudinem, ita naturaliter sine discursu cognoscimus, esse possibile et existens, id cuius possessione beati simus; *a.* hoc a parte rei est solus Deus; *e.* — *R. c. maj* — *d. min.* hoc est et cognoscitur esse Deus, *n.*; hoc est, sed ignoratur esse Deus, donec discursive agnoscatur, *c.*

Objic. **5°** Haec propositio : «ens imperfectissimum, seu carens omni perfectione, non existit» est immediate evidens quoad nos; *a.* contrariorum est eadem ratio; *e.* a pari etiam haec «ens perfectissimum, seu carens omni

imperfectione, existit» est quoad nos immediate evidens. — R. c. maj. — c. min. — d. cons. in ordine ideali, c; in ordine existentiae, n; et n. par. (a non posse ad non esse valet, a posse ad esse non valet illatio).

Objic. 6º Nemo potest cogitare hominem non esse hominem; a. Deus est ipsum esse; e. — R. d. maj. conceptum hominis non esse conceptum hominis, vel etiam hominem si existat non esse existentem, c; conceptum hominis non verificari in ordine existentiae, n. — d. min. est ipsum esse in ordine conceptuum, c; in ordine existentiae, sd. Deus si existit, c; secus, n; et d. pariter cons.

Objic. 7º Aliqua veritas creata adeo evidens est ut non possit cogitari non esse, v. c. prima principia; a. prima veritas excedit omnem veritatem creatam; e. multo minus cogitari potest non esse. — R. tr. maj. — d. min. excedit quoad se, c; quoad nos, n. — d. pariter cons. ab illo qui eam adaequate conciperet, c; a nobis illam imperfecte concipientibus, n.

Propositio 17.

In hac vita non habemus continuam necessariamque intuitionem immediatam Dei.

Stat. quaest. In propositione praecedente contra ontologistas agebatur de judicio nostro circa existentiam Dei; — nunc contra eosdem de ipsa notione Dei, seu simplici apprehensione nobis naturaliter proportionata circa Deum.

Prob. 1º Si Deum immediate intueremur, et alia ex eo, a) haberemus cognitionem Dei perfectam, b) et conceptum proprium et positivum, c) essemus perfecte beati, d) nec circa Dei existentiam, nec generatim circa divina possemus errare; a. nihil horum obtinet; e.

Prob. maj. Secundum ontologistas Deus est objectum intellectus nostri per se positive primum, est ipsum ejus lumen, fundamentum et principium totius nostrae cognitionis intellectualis (confundunt nempe notionem entis ut sic, communissimam et indeterminatissimam, cum notione entis absoluti, necessarii, singularis, determinatissima); — a. a) hoc objectum deberet omnium maxime esse proportionatum intellectui, et proinde omnium clarissime intelligi;

b) analogus et negativus potest solus ille conceptus esse qui ex conceptibus propriis aliarum prius cognitarum rerum efficitur;

c) quum in Deo sit simplicissima unitas, cognosceremus eum secundum totam essentiam, ac proinde ut perfectam veritatem et bonitatem plene satiavit nostri intellectus et voluntatis, seu ut objectum beatitudinis;

d) quae prima sunt in cognitione, debent esse omnium certissima; — e.

Prob. 2º Secundum doctrinam adversariorum, omnis intellectus deberet habere idem objectum proprium et essentialiter proportionatum; a. hoc repugnat; e.

Ad maj. Si intuemur Deum, et sumus infimi in intelligentibus, omnes etiam alii (angeli) intuentur idem; nec quod alii clarius vident, est differentia essentialis, sed per majus et minus; e.

Prob. min. 1) Omnis natura essentialiter toto genere superior, debet habere modum agendi et cognoscendi proprium, aliis superiore; a. Deus nobis omni respectu essentialiter toto genere est superior; e.

2) Ut objectum sit proprium et proportionatum, virtus intellectiva debet tantum, quantum ipsum objectum, esse remota a materia et potentialitate; a. sunt quatuor tales gradus:

α' : sensus — — — — — —	sensibilia.
β' : intellectus in corpore — — — — — —	intelligibilia in sensibili.
γ' : intellectus separatus — — — — — —	immaterialia.
δ' : Deus — — — — — —	Divina.

(cfr. psycholog.); e.

Prob. 3º Ex doctrina adversariorum sequitur pantheismus absurdus; e.

Ad ant. Docent Deum esse substratum intelligibile totius cognitionis, omnes conceptiones esse intuitions partiales Dei, universalia a parte rei non distingui a Deo; a. quod concipimus affirmamus per identitatem de rebus finitis; e.

Objic. 1º Primum cognitum ex quo reliqua cognoscimus est ratio entis; a. haec est valde obscura et difficilis; e. a pari Deus quem ut objectum primum cognoscimus potest esse obscure cognitus. — R. d. maj. cognitum ex quo, n; primum inchoatae cognitionis, sd. est ratio entis in re materiali accepta, c; secus, n. — d. min. ut objectum cognitionis reflexae, c; directae, inchoatae, n.

Objic. 2º Potest cognosci unum attributum Dei sine aliis; e. potest cognosci Deus ut exemplar rerum finitarum, non cognita ejus essentia. — R. d. ant. per abstractionem, c; per intuitionem, n.

Objic. 3º Angelus superior habet naturam essentialiter superiore et magis immateriale, quam inferior; a. potest tamen superior ab inferiore videri; e. non valet 2º argumentum. — R. d. maj. differt toto genere, n; specie, c. — c. min.

Objic. 4º Si intellectus divinus, angelicus, humanus, ex eo quod essentialiter differunt habent objectum formale proprium, etiam intellectus angelorum specie differentium deberent habere; a. non habent; e. — R. a) d. maj. essentialiter i. e. specific, tr; i. e. generice, n. — R. b) tr. maj. — n. min. (substantiam suam propriam habent ut objectum proprium).

Objic. 5º Intellectus creatus, etiam glorificatus, manet potentialis; e. Deum videre non posset? — R. d. ant. et Deus est agens principalis, anima autem instrumentalis per potentiam obedientiam activam, c; secus, n. (cfr. ontolog.).

Objic. 6º Argumentum reducitur ad hoc: «Deus est summe intelligibilis, ergo videri nequit!» nec dici potest summa luce corrupti intellectum, sicut

luce corporea sensum; *e* — R. n. supp. (ut objectum a nobis intelligatur primo, non sufficit intelligibilitas quaecumque, etiam summa, quoad se; sed requiritur intelligibilitas proportionata quoad nos, i. e. ut objectum in modo essendi non essentia tota nostrum intellectum superet).

Propositio 18.

Quamquam non repugnat dari atheos practicos, vel positivos, repugnat tamen dari atheos negativos.

Notiones. Athei sunt qui Deum non cognoscunt; et sunt :

practici — — —	qui licet intellectu Deum nec ignorant nec negant interius, ita tamen vivunt et externe loquuntur, ac si Deus nullus esset.
theoretici — — —	qui intellectu Deum non agnoscant.
positivi — — —	qui notionem Dei consecuti, eum existere negant, idque non verbis tantum et ficte (sicut practici), sed serio et ex animo, per aliquod saltem tempus.
dubitantes : qui dubitando negant.	
opinantes : qui opinantur Deum non existere.	
dogmatici : qui ut certum dogma docent Deum non existere.	
negativi — — —	qui etsi adulti et rationis usum adepti, absoluta tamen Dei ignoratione teneantur.
vincibiliter ad breve tempus.	
vincibiliter et per longum tempus.	

Stat. quaest. 1) De atheis positivis dogmaticis probamus in 2^a parte, quia si possunt esse dogmatici, a fortiori possunt esse opinantes et sceptici seu dubitantes.

2) Ignorantium facile vincibilem et ad breve tempus, existere posse, nulli videtur dubium, nec probandum hic assumitur; — invincibilem et ad breve tempus esse posse aliqui affirmant, communius negant auctores (cfr. S. Thom. 1. 2. q. 89. ad 6.) neque hic disputamus; — sed moraliter invincibilem per longum tempus in 3^a parte negamus.

Prob. 1^a pars (practicos). Atheismus practicus unice a voluntate libera pendet; *e*.

Prob. 2^a pars (positivos). Serio et ex animo negari, per aliquod tempus saltem, potest veritas quae 1) non est immediate quoad nos evidens, 2) multum a sensibus remota est, 3) multis fallaciis obscurari potest; *a.* talis est existentia Dei; *e*.

Ad maj. In tali re potest voluntas a veritatis rationibus avertere intellectum, et ad fallacias oppositas convertere, ita ut has potius, illas vix considerans, in erroneum judicium seruum abducatur.

Prob. 3^a pars (negativos). 1° Nequeunt esse athei negativi si Deus facilime, natura duce, cognoscitur; *a.* ita est; *e*.

Ad min. v. g. ex mundi existentia et ordine, ex conscientia, ex auctoritate virorum gravium (cfr. supra).

Prob. 2° Deus sapiens et providus debuit providere ut homo omni tempore ac naturaliter possit tendere in finem suum ultimum qui est Deus; *a.* ad hoc requiritur facilis Dei cognitio; *e*.

Ad min. Sicut animalibus Deus providit instinctu, sic hominibus providere debuit naturali cognitione, quae quasi sua sponte nascatur in animis.

Ad min. Non dicimus requiri ut primo rationis usus instanti aliqua cognitione Dei praesto sit; sed requiri et sufficere ut tempore opportuno occurrat talis cognitione, natura duce.

Coroll. 1° Ergo a fortiori dari nequit ignorantia Dei *invincibilis positiva*, i. e. positivis rationibus nixa, nam : a) semper fortiores rationes oppositae aderunt pro veritate, b) nec poterit eas non invenire mens satis acuta quae rationes etiam minores negandi invenire potuerit.

Coroll. 2^m Ergo etiam puer a parentibus atheis institutus, potest v. c. ex creato mundo, ex conscientiae voce, Deum aliquomodo cognoscere.

Coroll. 3^m Ergo atheismus, diuturnior saltem, non potest sine culpa esse, nam cognoscitur naturaliter obligatio honeste vivendi; ergo etiam obligatio inquirendi honestatis normam et fontem.

Coroll. 4^m Ergo admitti facile nequit peccatum mere philosophicum grave (cfr. Less. perf. div. I. 13. c. 26. — *De Lugo de Incarn.* disp. 5. sect. 5); i. e. actus humanus, rationali naturae seu morali ordini graviter adversans, quin ullo modo cogitetur de Deo, vel offensa Dei agnoscatur.

CAPUT II.

DE ESSENTIA DEI.

Ex praecedentibus hucusque disputatis, conceptum divinae essentiae vulgarem quidem, nondum scientificum haurire potuimus; eum tamen minime obscurum aut qui non sufficeret, ex variis Dei attributis collatis componere licuit. At nunc scientificum et, quantum humanis viribus fieri possit, ipsi objecto adaequatum conceptum nobis formare conantes, Divinam Essentiam contemplabimur, atque ita quaestionum seriem omnem disponemus ut ad pauca capita rerum omnia Dei attributa reducantur; quare hanc teneamus distributionem :

Quaestio 1. De admirabili simplicitate Dei.

Quaestio 2. De omnimoda infinitate Dei.

Quaestio 3. De ultimo constitutivo divinae Essentiae.